

Lice raspjevane Crkve

O glazbi na liturgijskim slavljinama sa Svetim Ocem Benediktom XVI.

Ante Crnčević

Apostolska putovanja Svetoga Oca u središtu uvijek imaju liturgijska slavlja, kao mjesta susreta Crkve s Kristom Gospodinom. Već sama istina da su liturgijska slavlja, a posebno euharistijsko slavlje, središte i vrhunac pastoralnoga pohoda nekoj zemlji, biskupiji ili crkvenoj pokrajini, otkriva istinu iz koje treba čitati i razumijevati smisao i sadržaj samoga pohoda.

Ako Crkva svoju najjasniju sliku pokazuje kada vjernici okupljeni sa svojim pastirima oko jednoga oltara slave euharistiju (usp. SC, 41), onda u slavlju kojim predsjeda Sveti Otac treba najprije uočiti Crkvu, njezinu ljepotu, radost, zajedništvo, snagu i kršćansku usmjerenost prema vrjednotama koje nadilaze brige svijeta. Stoga svaki apostolski pohod Svetoga Oca nekoj zemlji na jedinstven način otkriva otajstvenost Kristova pohoda koji se zbiva u svakome liturgijskom slavlju.

Protiv zaborava

Pastoralni pohod pape Benedikta XVI. Hrvatskoj, 4. i 5. lipnja 2011., pokazao je lice Crkve u Hrvatskoj, lice koje ne skriva svoje tjeskobe i brige, ali i lice koje istovremeno odražava radost koja preobraženim pogledom gleda naprijed, onkraj svijeta i zemaljskih briga. Mnogi su došli »vidjeti Papu« i »čuti njegovu riječ«. No,

mogli su ponajprije vidjeti i osjetiti Crkvu, doživjeti je živom i snažnom – u licima onih istih ljudi koje svakodnevno susrećemo na ulicama i na radnim mjestima, kao i na licima mnogih »neznanih« vjernika koji ustrajno i nenametljivo žive dar vjere. Zato se uspomene s pastoralnoga pohoda vežu ponajprije uz ono što smo osjetili i doživjeli, a ne tek uz ono što smo vidjeli i čuli. Susret sa Svetim Ocem uvijek je događanje Crkve, njezin susret s Kristom i sa samim sobom. Zbivanje Crkve u danima pastoralnoga pohoda pokazalo je – mimo predrasuda i 'očekivanja' – da Crkva živi, okuplja ljude i pokazuje svoje radosno lice unatoč predodžbama i 'okvirima' u koje se Crkvu nastoji smjestiti. Šutnja mnogih medija nakon pastoralnoga pohoda jasnim pokazuje barem jedno – da se on zbio mimo želja i 'očekivanja' onih koji se trude nametnuti svoju sliku Crkve te da je sam pohod otkrio ono što Crkva uistinu jest: zajednica ljudi,

ANTE CRNČEVIĆ, rođen u Metkoviću 1966., svećenik, član je Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja (Split). Osnovno školovanje završio je u Metkoviću, klasičnu gimnaziju u Sinju, a teološki studij pohađao na Franjevačkoj visokoj bogosloviji u Makarskoj i Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Poslijediplomski studij liturgike završio je na Papinskom liturgijskom institutu u Rimu godine 1999., obranom doktorske disertacije na temu *Induere Christum. Le espressioni rituali e le interpretazioni teologico-simboliche della vestizione battesimale nella tradizione liturgica*. Od godine 2000. djeluje na Katedri za liturgiku Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Godine 1994. izabran je u zvanje docenta, a od godine 2007. pročelnik je Katedre. Uz druge službe i aktivnosti pročelnik je Hrvatskoga instituta za liturgijski pastoral pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji te glavni urednik liturgijsko-pastoralnog lista *Živo vrelo*.

U ovome pastoralnom pohodu Crkva u Hrvatskoj otkrila se u istinskome svjetlu drugima, svijetu, ali je ujedno i u svojim vjernicima probudila sigurnost i zatomljeno pouzdanje, radost pripadnosti Crkvi, snagu zajedništva koje je »nosiva struktura« bića Crkve. Mnogi su vjernici priznali osjećaj doživljene radosti i probuđene svijesti o daru vjere.

ispunjenih i ujedinjenih Kristovom ljubavlju iz koje su kadri preobražavati lice društva u kojemu žive. Otvoreno protivljenje i nepovjerenje kojim su neki mediji 'pripravljali' građane za Papin pohod, tražeći 'razloge' njegove neopravdanosti, nepotrebnosti i neprimjerenosti »u ovome teškom gospodarskom trenutku«, u potpunosti odgovaraju šutnji koje smo svjedoci nakon dogođenog pohoda. Kad protivljenje i iznošenje neistina nisu urodili željenim plodom, potrebno je, pomišljaju, šutnjom prepustiti zaboravu ono što se dogodilo. No, ono što u sebi nosi snagu i Život, živi i opstaje unatoč 'zaboravu' i ignoriranju! Istina evanđelja nije nikada ovisila o brizi moćnih, još manje o medijskoj naklonosti, nego na prvome mjestu o Božjemu naumu spasenja i o otvorenosti onih koji su prihvatili »riječi Života«. Stoga, svatko tko je »u onim danima i

dogadajima« iskusio Kristovu blizinu i radost zajedništva Crkve u srcu čuje riječi Apostolova ohrabrenja: »Što ste naučili, i primili, i čuli, i vidjeli – to činite i Bog mira bit će s vama!« (Fil 4, 9). Unatoč prešućenoj istini kršćanin u ljubavi osjeća unutarnji poziv: »Što smo čuli, što smo vidjeli očima svojim, što razmotrimo i ruke naše opipaše, to navješćujemo i vama da i vi imate zajedništvo s nama. A naše je zajedništvo s Ocem i sa Sinom njegovim Isusom Kristom.« (I Iv 1, 3)

U ovome pastoralnom pohodu Crkva u Hrvatskoj otkrila se u istinskome svjetlu drugima, svijetu, ali je ujedno i u svojim vjernicima probudila sigurnost i zatomljeno pouzdanje, radost pripadnosti Crkvi, snagu zajedništva koje je »nosiva struktura« bića Crkve. Mnogi su vjernici priznali osjećaj doživljene radosti i probuđene svijesti o daru vjere. Mnogi su se

osjetili »pozvanima« biti ondje gdje se okuplja i događa Crkva, otkrivajući zaboravljenu dimenziju crkvenosti vjere. Prepoznali su sebe u Crkvi, svjesni da »biti kršćanin nije plod neke etičke odluke ili neke velike ideje, već susret s Događajem, s Osobom koja životu daje novi obzor i trajno usmjerenje« (*Deus caritas est*, 1). Pastoralni je pohod omogućio zajedništvo i radost susreta s Kristom, s događajem njegova spasenja koje se po liturgiji trajno aktualizira u životu Crkve. Papa je u Hrvatskoj bio apostol toga Susreta i Događaja. Papinski se pohod stoga i naziva *apostolskim*, čime se u prvi plan stavlja briga Svetoga Oca da sve vjernike čuva i krijepi u Kristovoj istini te da ih trajno privodi njemu i njegovu spasenju. Zbog toga otajstvenoga okvira potrebno je sveukupno događanje pastoralnoga pohoda pape Benedikta XVI. Hrvatskoj iščitavati i živim sjećanjem obnavljati u tome spasenjskom svjetlu i u vidu Događaja Krista. Zato temeljno pitanje i dalje ostaje: u kojoj smo mjeri u tim događajima susreli Krista; u kojoj je mjeri susret s Papom probudio i ostavio u našem biću snagu darovane vjere; na što se doista vežu naše uspomene?

Ta su pitanja dostojna vjerničkoga preispitivanja i razmišljanja. Mnogi će pastoralni djelatnici nastojati iščitavati i analizirati riječi koje nam je u raznim trenucima svoga pohoda uputio papa Benedikt. Vrijedno je vraćati se u riznicu te Istine i oživljavati snagu Papinih riječi. No, riječi koje nam je kao vjernicima uputio izgovorene su unutar slavlja vjere, unutar liturgijskoga događaja Otajstva, u dinamici obredne igre koja se prepusta snazi Duha, očitovanoj u zajednici braće u vjeri, u naviještenoj Božjoj riječi, u euharistiji, u gestama vjere, u molitvama i prošnjama, u radosti i pjesmi, u klanjanju i šutnji, u govoru oltara i liturgijskoga prostora... Zato se riječi Svetoga Oca

vjerno ne iščitavaju s lista papira, nego jedino iz liturgijskoga slavlja vjere i iz događaja Crkve. Nije ih moguće istrgnuti iz »knjige« koja je 'ukoričena' i 'uvezana' liturgijskim okupljanjem vjernika. Zbog toga ćemo u ovome 'sjećanju' i osvrtnu nastojati ukazati tek na jedan segment 'knjige' – onaj koji je glazbom uvezivao mnoge elemente slavlja, povezivao okupljene vjernike s otajstvom Krista i ujedinjavao ih u jedan glas ispovijedanja vjere i u jednodušnost molitve.

Glazba je vlastiti jezik slavlja jer pripada početcima ljudske obrednosti i kulta. Najstariji oblici kulta u ljudskoj povijesti, pokazuju antropolozi, ne vežu se uz prinos žrtve, nego uz glazbu i ples (I. Žižić). Glazba je komunikacija koja prethodi riječi. Ona komunicira dok čovjek, stojeći pred transcendentnim, još ne umije izustiti pr(a)vu riječ. Upravo zbog te sposobnosti, glazba, i kad se temelji na riječi, na sigurnosti koja dolazi iz Božje samoobjave, daje riječi novu snagu. Uglazbljujući riječ, glazba daje obrednost molitvi i hvali, zazivu i odgovoru.

Liturgijsko slavlje kao prvi kriterij

Glazbeno oblikovanje liturgijskih slavlja kojima je predsjedao papa Benedikt XVI. u Zagrebu 4. i 5. lipnja 2011. izraslo je iz svijesti o liturgiji u koju se ucjepljuju središnji trenutci toga pohoda i riječi koje nam je Sveti Otac uputio. Polazište za glazbeno oblikovanje i kriteriji za odabir skladbi nalaze se u liturgiji Sedme vazmene nedjelje. Liturgijske molitve i sveto-pisamska čitanja te vazmene nedjelje uzeti su kao temeljni *okvir* i *put* za unošenje glazbe u euharistijsko slavlje kojim je predsjedao Sveti Otac, a samo slavlje smješteno je u kontekst hodočasničkoga okupljanja vjernika iz čitave domovine i susjednih zemalja u prigodi Prvoga nacionalnoga susreta hrvatskih katoličkih obitelji. Prisut-

nost Svetoga Oca otvorila je i dala prostor i drugim elementima koji su našli posebno mjesto u slavlju: eklezijalno zajedništvo svih Kristovih vjernika i povezanost s Rimskim Biskupom. Ovi potonji elementi, premda važni i nosivi značenjem za život Crkve, nisu se, međutim, nametnuli ni kao prvi niti kao jedini određujući ključ pri oblikovanju slavlja, pa su se priređivači u izboru pjevanih dijelova dali voditi ponajprije »zadanim« tekstovima Sedme vazmene nedjelje, prema Rimskom misalu i Lekcionaru. Kaneći ostvariti slavlje Crkve, okupljene oko Kristova oltara, u zajedništvu s papom Benediktom, s njezinim pastirima i presbiterijem, ideja vodilja u glazbenom oblikovanju slavlja bila je veće i plodonosnije udioništvo vjernika u slavljenom Otajstvu vjere, kako bi upravo po glazbenom načinu sudjelovanja čitave zajednice slavlje zadobilo »plemenitiji oblik« (*formam nobiliorem*; SC, 113; usp. br. 114). Predmnijevajući slavlje na kojemu će sudjelovati više stotina tisuća vjernika, mudra je odluka bila da upravo glazbi i pjevanju zajednice bude 'povjerena' zadaća posredovanja zajedništva. U slavlju na otvorenom i

širokom prostoru, gdje je otežana vizualna komunikacija, riječ, odjevena u razne oblike glazbenoga navještaja i slavljenja, zadobiva moć približavanja, susreta, dodira i osjećanja Događaja u kojemu se sudjelovalo.

Odgovorni za liturgijska slavlja i nositelji brige za glazbeno lice tih događaja nisu se dali »zavesti« iskušenjem »jedinstvenosti prigode« za pokazivanje »glazbenih vrhunaca« naše bogate glazbene baštine i kulture, kao ni mislju da je i sam Sveti Otac »glazbeno obrazovan« te da je i sam ljubitelj »klasične glazbe« i umjetnosti. Premda iz tog razloga ponegdje kritizirani da su za »slavlja sa Svetim Ocem« odabrali »glazbu koja nije dostojna Pape«, odgovorni su nastojali biti pred liturgijom odgovorni; nisu se dali *zavesti* 'prigodom' koja je bila pogodno tlo za manifestativnost i spektakularizaciju vjere, nego su se dali *voditi* liturgijom koja uvijek prva stvara jedinstvenu *prigodu*, *kairos*, spasenjski trenutak u povijesnom hodu Crkve kroz svijet. Takav pristup, vođen »prvenstvom udioništva u slavljenom Otajstvu«, otvorio je vrata raznolikim glazbenim oblicima: gregorijanskom pjevanju,

Pjesma koja je pratila ulaznu procesiju pjeva o »pobjednom danu« u kojemu je obnovljen sav svemir, a spasenje podareno svima. U radosti pobjednoga dana zajednica vjernika zaziva Krista da »vazmenim otajstvima obnavlja Crkvu«, da uvijek »okuplja svoje stado« i vodi ga »slavi vječnog Uskrsa«

višeglasju i pučkom pjevanju, instrumentalnoj glazbi, ali i dao prostora govoru šutnje. Time je postignuto da glazba u slavlju bude način susreta s otajstvenim događajem, a omogućeno je da čitava zajednica »jednim glasom« slavi Gospodina. Smještajući u središte »glazbenoga razmatranja« slavljeno otajstvo vjere i vrjednujući zajednicu kao istinski subjekt slavlja, zaprjeka za sudjelovanje nisu bili ni dijelovi pjevani na latinskom jeziku. Najveći broj pjesama odabran je iz liturgijske pjesmarice Hrvatske biskupske konferencije »Pjevajte Gospodu pjesmu novu«, čime je na jedinstven način još jednom pokazano da njezin repertorij nudi široke mogućnosti izbora i za takva »posebna« slavlja, a ne samo za »ona redovita« unutar nedjeljnih slavlja župnih zajednica.

Odabir i stvaranje

Geslo pohoda Svetoga Oca Hrvatskoj »Zajedno u Kristu« (*Communi-*

ter in Christo) nadahnuće i polazište ima u pozivu »Radujte se kao zajedničari Kristovih patnja« (*1Pt 4, 13*) iz drugoga čitanja Sedme vazmene nedjelje. Tema zajedništva prodahnuta je, dakle, »vazmenom radošću« koja ispunja čitavo vazmeno vrijeme liturgijske godine. Posljednji tjedan vazmene pedesetnice usmjeren je k »obeznanom daru Duha«, pa je i radost gledana u ozračju Kristova Obećanja. Pjesma koja je pratila ulaznu procesiju pjeva o »pobjednom danu« u kojemu je obnovljen sav svemir, a spasenje podareno svima. U radosti pobjednoga dana zajednica vjernika zaziva Krista da »vazmenim otajstvima obnavlja Crkvu«, da uvijek »okuplja svoje stado« i vodi ga »slavi vječnog Uskrsa«. U tom duhu obredni hod pristupa slavlju postaje hodočasničkim hodom i poniranjem u otajstvo Vazma, koje se po sakramentalnom spomen-činu, aktualizira u svakome slavlju Crkve. Još izražajna je ulazna antifona koja

je, zbog razvijenosti i trajanja pristupne procesije, pratila iskazivanje časti oltaru. Starozavjetna molitva srca koje potiče »Traži lice njegovo« smješta se u kontekst vazmene nade koja traži lice uskrsloga Gospodina i koja živi od uvjerenja da je »Gospodin blizu svima koji ga traže«.

Ista se tema proteže i kroz otpjevni psalam (*Ps 27, 1.4.7-8a*), s pripjevom »Vjerujem da ću uživati dobra Gospodnja u zemlji živih«, uglazbljenim za ovu prigodu. Zajedništvo i blizina s Gospodinom postaju »jedino što se od Gospodina moli«, a psalom odjekuje zaziv srca: »Traži lice njegovo«. Ambon, privilegirano mjesto navještaja Božje riječi, svojom prostornom ucijepjenošću u zajednicu okupljenih (inkarnacija Riječi) i povišenošću (uskrsnuće) omogućuje proglas Riječi i iskustvo njezine otajstvene blizine, a time i samome zazivu pruža novu snagu doživljaja. Pjesma prije evanđelja oblikovana je kao vazmeni poklik radosti koji iz jednostavnoga i svima pjevnoga usklika 'Aleluja' odzvanja kroz višeglasje pjevačkoga zbora. Otvorenost Kristovu Obećanju zbijena je u njegove riječi »Idem i doći ću k vama, i radovat će se srce vaše« te u poticaj »Ako ste suuskrsli s Kristom, tražite što je gore...« Nakon navještaja evanđelja (pjevanoga na hrvatskom i na crkvenoslavenskom jeziku), dok je Sveti Otac evanđelistarom blagoslivljao okupljeni puk, ponovno je odzvanjala jeka vazmene radosti. U sveopćoj molitvi, čiji su zazivi izranjali iz slavlja vazma i iz radosti susreta obitelji, žudnja za Obećanim zbijena je u zaziv »Usliši nam molbe, Duha nam svoga podari«, uglazbljen također za ovu prigodu.

Euharistijska služba započela je pripremom oltara i darova, a darove su donosili predstavnici šest obitelji iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Pjesma »Izvore vode žive«, koja »da-

rovno vino i kruh« ujedinjuje s darom »naše radosti i boli«, divno je 'skladana' s procesijom i donošenjem darova. Molitva Svetoga Oca nad darovima na oltaru praćena je molitvom-pjesmom »O da bude radost među nama«. Razlog radosti je »što smo krvlju Kristovom oprani i što smo braćom Kristovom zvani«. Divan uvod u euharistijsku službu, slavlenu »zajedno u Kristu«. Pričesne pjesme ujedinile su radost procesijskoga hoda, molitve i zahvale. Zato je predložen niz od pet skladbi među kojima se izmjenjuju pučka strofna pjesma, psalamska pjesma u rezponzorijalnom obliku, zbarska pjesma (na staroslavenskom jeziku) te druge pričesne pjesme. Valja izdvojiti pjesmu »Ja sam s vama« koja, po svome nastanku, okupljeno

mnoštvo povezuje s nezaboravnim i važnim događajem novije crkvene povijesti u Hrvatskoj, nacionalnim euharistijskim kongresom u Mariji Bistrici 1984. godine. Obiteljska tematika pjesme ovdje je bila dodatni razlog za izbor.

Na kraju slavlja, pjesma-molitva »Kraljice neba«, koja je slijedila nakon Papina nagovora i pozdrava hodočasnici iz drugih zemalja, pokazala je snagu marijanske pobožnosti, snažno prisutne u našem narodu. Slavlje je završeno pjesmom D. Domjanića »Ljiljane bijeli«, pjevanom s pogledom na lik Majke Božje Bistričke, a koju je blaženi Alojzije Stepinac smatrao hrvatskom marijanskom himnom.

Nepromjenjivi dijelovi mise pjevani su u izmjeni gregorijanskoga i zbor-

skoga pjevanja, na matrici mise »De angelis«, čime je pokazan divan spoj crkvene baštine i novoga liturgijsko-glazbenog stvaralaštva. Izmjena latinskog i hrvatskog jezika, u nesmetanom dijalogu i razumijevanju, pokazala je da Crkva, okrijepljena »Darom Pedesetnice« uvijek govori »jednim« jezikom vjere. Ljepotu pjevanja i udionništva u slavlju nije moguće promatrati bez razumijevanja trenutaka šutnje (u pokajničkom činu, nakon homilije, nakon pričesti), koji su doživljeni kao svečana »pjesan vjere« Bogu koji svoje lice otkriva u ljepoti Crkve i u zbilji Otajstva.

Priprema pjevača

Nakon odabira skladbi i pjesama, njihove prilagodbe i obrade, te uglazbljivanja novih dijelova, osobito otpjeva i zaziva, bilo je potrebno okupiti pjevačke zborove. U odabiru i pripremi skladbi te u pripremi i organizaciji pjevačkoga zbora, uz pomoć Litur-

Pjesma »Ja sam s vama« po svome nastanku, okupljeno mnoštvo povezuje s nezaboravnim i važnim događajem novije crkvene povijesti u Hrvatskoj, nacionalnim euharistijskim kongresom u Mariji Bistrici 1984. godine. Obiteljska tematika pjesme ovdje je bila dodatni razlog za izbor.

Primjeri da »liturgijska glazba«, izrasla iz liturgijskoga čina i njegovih obrazaca, može biti »glazba mladih« daju novo ohrabrenje, ali i obvezu svim nositeljima odgovornosti u pastoralu i u glazbenom stvaralaštvu.

gijskoga odbora, najveću su brigu nosili mo. Miroslav Martinjak i prof. Maruša Bartolić. Pozvani su voditelji zagrebačkih župnih i drugih crkvenih zborova, predstavljen im je program i podijeljeni materijali (dionice i partiture) za rad po župama. Mjesec i pol dana intenzivnih priprema po župama nastavljen je zajedničkim tjednim vježbama koje su trajale puna dva mjeseca, kao nadopuna redovitim vježbama pojedinačnih zborova u župama. U Združeni zbor slilo se dvadeset i šest župnih i drugih crkvenih zborova, s ukupno 520 pjevača, a zajedničke vježbe održavale su se u crkvi Svete Mati slobode na zagrebačkom Jarunu. Dva sata (a često i više) zajedničkih vježbi na svakome susretu, uz redovite vježbe u župama (u nekima i tri puta tjedno), bili su jamstvo dobre pripre-

me. Pjevače je u tijeku vježbi pohodio, zajedno sa svojim suradnicima, mons. Guido Marini, ravnatelj papinskih liturgijskih slavlja, potaknuvši ih na radost eklezijalnoga zajedništva i na ljepotu Otajstva, ljepotu koja je prvi razlog svekolikoga našega truda oko obrednoga i glazbenoga lica slavlja.

Udruženi zbor predstavlja uvijek niz tehničkih teškoća te zahtijeva duže vrijeme prilagođavanja i usklađivanja, ali te teškoće nisu bile razlog da se izabere lakša i »tehnički bolja opcija« povjeravanja pjevanja nekome velikom profesionalnom zboru. Kroz pripreme župnih zborova uključene su čitave župne zajednice, pjevači i njihove obitelji, pa su te pripreme imale znatno širi doseg od onoga glazbenog. Uključena su i dva orkestra (Simfonijski puhački orkestar Hrvatske vojske

i Gudački orkestar glazbenog učilišta Elly Bašić), pa je u glazbeno oblikovanje euharistijskoga slavlja bilo uključeno gotovo sedam stotina ljudi. Za samo slavlje tiskane su partiture i dionice za sve pjevače i izvođače, zajedno s liturgijskim tekstovima, kako bi pjevači jasnije i plodnije mogli svoju zadaću shvatiti kao liturgijsku službu u zajednici koja slavi.

Prostorno mjesto pjevačkoga zbora na hipodromu određeno je iz razmišljanja nad pitanjem »Koliko će zbor biti blizu zajednici«, a ne prvenstveno nad brigom koliko će zbor biti »blizu oltaru«. Može se doista reći da je zbor svojim mjestom u prostoru slavlja, izborom pjesama i skladbi, a osobito načinom pjevanja te izmjenom zbora i puka unutar istih skladbi, uvelike doprinio ljepoti slavlja te njegovoj »plemenitoj jednostavnosti« koja sve okupljene združuje u jednu obitelj, sabranu oko Krista i njegovog oltara.

Slavlje

Okupljeno mnoštvo na hipodromu za slavlje je bilo pripremano molitvenim preprogramom, a sam doček Svetoga Oca dao je prostora radosnim poklicima dobrodošlice, instrumentalnoj glazbi i pjesmi. Doček i prolazak Svetoga Oca između radosnoga mnoštva zaključen je Molitvom za obitelj, istom onom molitvom koja se još od mjeseca siječnja redovito molila na svim zajedničkim slavljinama u župama po svim našim biskupijama kao i u obiteljima. Nakon toga slijedili su trenutci šutnje koja je jasno odijelila razdraganost i razigranost Papinoga dočeka od euharistijskoga slavlja u kojemu je Sveti Otac bio »samo« predmolitelj i predsjedatelj. Svi su vjernici u rukama imali knjižice s pjesmama (i notama), kao i sa svim liturgijskim tekstovima; uz tekstove na latinskome jeziku bio je usporedno donesen i prijevod na hrvatski jezik. Upute i poziv liturgijskoga tumača da slavlje bude ispunjeno zajedništvom molitve i pjesme te da ne bude prekidano nikakvim poklicima ili pljeskom, bili su više od poziva na šutnju; stvoreno je ozračje molitve, koja se osobito pokazivala u skladnosti molitvenih glasova, u raspjevanosti, a na osobit način u snazi šutnje koja je uistinu djelovala kao silazak Duha na mnoštvo vjernika zagledanih u Nebo.

Misli s ruba slavlja

Ove misli nisu donesene kao reportaža ili izvješće o slavlju i njegovim pripremama. Iz naznačenih je pojedino-
sti moguće iščitati da su oni kojima je bila povjerena briga za liturgijska slavlja bili prvenstveno vođeni brigom da dostojanstvo i ljepota slavlja budu prepoznata upravo u Onomu što se slavi, u Otajstvu Krista, u njegovu Vazmu, u Kristovoj preobrazbenoj prisutnosti u liturgiji Crkve. Tu misao vodilju nastojali smo približiti svima onima koji su bili nositelji pjevačke službe

u slavlju. Kako iskustvo slavlja ne bi ostalo samo prošli trenutak i iskustvo u koje se vraćamo samo sjećanjem, korisno je i u ovoj prilici naznačiti nekoliko smjernica za »liturgijski pristup« glazbi u našim liturgijskim slavljinama.

Nerijetko slušamo o »krizi« koja prati liturgijsku glazbu posljednjih desetljeća. Pomišlja se da je riječ o kulturalnoj krizi koja se, posljedično, reflektira i na glazbenom stvaralaštvu. No, potrebno je istaknuti da se kriza liturgije i kriza kulture međusobno uzrokuju i prožimaju. Gubeći svoj kristološki identitet i zaboravljajući zadaću otajstvene preobrazbe Crkve, liturgija se prepušta ili kulturalnim 'trendovima' i potrebama suvremenoga svijeta koji i na području religijskoga traži prostore zabave, ili se pak zatvara u sebe te, bježeći od svijeta i kulture, doživljava urušavanje u vlastitu obrednost, često pod izlikom vjernosti tradicionalnom. Plod prvoga traganja je nadomještanje iskonske kršćanske kulture (koja izvire iz *kulta*) civilizacijom (pri čemu je *civis*, u svojim širim protegama, odlučujući čimbenik stvaranja vrijednota i kriterija), a koja je uvijek 'trendovska' i koja se ravna željama društva i njegove 'većine'. U najpovršnijoj kritici takva se gibanja mogu nazvati sekularizacijom kulture, pa onda i kršćanske liturgije. Istovremeno, s druge strane, liturgiji koja se zatvara u sebe i koja ne prihvaća 'nove jezike kulture' prijeti *interna sekularizacija*, pri čemu liturgija, prepuštajući se vlastitoj obrednoj manifestativnosti i »spektakularizaciji kolektivnoga identiteta« (I. Žižić, G. Agamben), nalazi zadovoljstvo u 'savršenstvu forme' koju smatra sigurnim jamstvom vjernosti predaji. Primjer tih dviju krajnosti oslikava se i na glazbenom licu naših liturgijskih slavlja.

Današnja traganja i lutanja na području glazbe u liturgiji mogu biti čitana i kao odraz stanja religioznosti i duhovnosti u kontekstu postmo-

dernoga društva i kulture. Francuski sociolog F. Lenoir suvremenu religioznost opisuje kao »fluktuirajuću«, nestalnu jer je bez čvrstoga oslonca i temelja, što pak tvori »vjerovanje bez sigurnosti«. To je »religioznost *a la carte*«, pri čemu se iskazuje nepovjerenje prema svakom smislenom obredu i formi, a otvara prostor vlastitom nadahnuću, spontanosti i 'neponovljivosti' svakoga novoga trenutka. Taj »obredni deficit« u liturgiji (J.-Y. Hameline) nazire se kao gubitak osjećaja za liturgijsku poetičnost i kao zaborav na istinu da liturgija već u sebi jest kulturalno i umjetničko djelo, kadro biti okvir, izvor i nadahnuće glazbenom stvaralaštvu. U tom kulturalnom nesporazumu događa se da u liturgijskom

Prostorno mjesto pjevačkoga zbora na hipodromu određeno je iz razmišljanja nad pitanjem »Koliko će zbor biti blizu zajednici«, a ne prvenstveno nad brigom koliko će zbor biti »blizu oltaru«.

slavlju zajednice nalazimo glazbu kojom nije moguće slušati i doživljavati ono što je posredovano titrajima i ritmom obrednoga čina. Budući da takva glazba nije izrasla iz obrednoga govora i da nije mišljena za liturgijske slavlje zajednice, ona preuzetno preuzima zadaću stvaranja duhovnoga zadovoljenja, ugone i performansa *pored obreda*, pa se izvodi zaključak da je glazba u liturgiji nužno potrebna kao kulturalna i duhovna nadgradnja onomu što obred, navodno, ne može ponuditi. Zato umjesto glazbenoga oblikovanja slavljaja svjedočimo glazbenom rastakanju slavljaja.

Euharistijsko slavlje sa Svetim Ocem u Zagrebu 5. lipnja, gledajući iz kuta suvremenih glazbenih gibanja, bilo je skromno, jednostavno, »ničim posebno« i po ničemu posebno umjetnički vrijedno. No, gledamo li iz perspektive slavljaja, koje u sve sudionike unosi preobrazbenu snagu Božjega Duha, glazbeni elementi bili su »sveti trenutci« doživljaja Kristove blizine i radosti okupljene Crkve. Nisu li ti osjećaji temelj na kojem počiva i iz kojih izrasta kršćanska kultura, o čijem

se nestanku danas ne prestaje govoriti. Kršćanska kultura ne može biti izgubljena. Ona, koja izvorište ima u kultu i liturgijskom susretu sa Stvoriteljem, uvijek je blizu, ponuđena kao dar kojemu se valja povjeriti. Liturgijska glazba je izniman oblik toga povjeravanja, ali i obnove kršćanske kulture.

Na kraju, dotaknimo tek jednom mišlju i liturgijske trenutke susreta Svetoga Oca s mladima na Trgu bana J. Jelačića. Susretu je prethodio preprogram koji je u glazbenom smislu uprisutnjivao dominantne glazbene slike s naših redovitih (nedjeljnih) liturgijskih slavljaja. Ta je glazba skladno uklopljena u program duhovnoga druženja, isprepletenoga svjedočanstvima, sjećanjem na susrete, igrom, plesom, poticajnim riječima... Takva glazba skladno se uklapa u šire pastoralne programe i nastojanja u radu s ljudima, osobito s mladima, pa iz toga kuta treba gledati i njezinu vrijednost. Međutim, susret sa Svetim Ocem bio je unaprijed mišljen i oblikovan u dvije cjeline: susret i nagovor, vođen navještajem Božje riječi, te klanjanje pred Presvetim oltarskim sakramentom,

kao liturgijski element prema kojemu vodi sva dinamika okupljanja i susreta. Zato je za te dvije cjeline, kad je riječ o glazbenom oblikovanju, bio potreban prijelaz na drukčiju izražajnu i slavljeničku formu, onu koja je vlastita liturgijskom poniranju u Otajstvo i poklonstvu vjere. Priređivači su zajedno s voditeljima pastora mladih, stoga, za susret sa Svetim Ocem odabrali glazbene elemente prema kojima se u radu s mladima iskazuje nepovjerenje. No, jednodušnost molitve i pjesme, osobito psalama, liturgijskih himana i antifona, snažna govornost šutnje – na trgu koji je vlastito mjesto buke, glasovnog nadmetanja i pokazivanja – posvjedočili su da gregorijansko pjevanje i psalmi ne pripadaju »starima« nego da su vlastiti i iznimno prikladni jezik susreta s Otajstvom. Mladi su imali jedinstvenu priliku pokazati ponajprije sami sebi da umiju šutjeti, da umiju slušati šutnju, te da istinsko slavlje uvijek vodi k šutnji pred Otajstvom. Glazba koja u liturgijskim slavljajima ne stvara prostore šutnje i ne vodi k šutnji nego k pljesku, uistinu ne tvori skladno suzvučje slavljaja. Prijelaz s jedne glazbene forme na drugu, u obrednoj slojevitosti i sadržajnoj raznolikosti susreta mladih sa Svetim Ocem, ponudio je primjer razlikovanja neliturgijskog i liturgijskog molitvenog čina. Time je ujedno pokazano gdje pripada glazba koja se, počesto s nejasnim ali zavodljivim naslovom »glazba mladih«, nameće našim slavljajima, te u kojim okvirima treba prepoznavati vrijednost i zadaću takve glazbe u pastoralnim nastojanjima. Primjeri da »liturgijska glazba«, izrasla iz liturgijskoga čina i njegovih obrazaca, može biti »glazba mladih« daju novo ohrabrenje, ali i obvezu svim nositeljima odgovornosti u pastoralu i u glazbenom stvaralaštvu.

(Preuzeto iz *Živog vrela*, 28(2011.), br. 7., str. 9.-17.)

